

Wionyszki z modroków

Wionyszki z modroków

(Wianeczki z chabrów)

Pokłosie warsztatów literackich
„Zatopieni w tradycji Krajny”

Wydawnictwo Media Zet

Piła 2021

ZATOPIENI W TRADYCJI KRAJNY...

W czym można się zatopić? W marzeniach oczywiście przede wszystkim! A tu raptem mamy co innego – KRAJNA, TRADYCJE!!!

Wielkie to i ważne dla nas, mieszkających na tej ziemi, uświadomić sobie, skąd jesteśmy, jakież to nasz ród! Bo przecież stamtąd, z tej tradycji, z historii, która tę tradycje tworzy, pochodzimy...

Niewiele zwykle wiemy o tej naszej tradycji, bo rolą starszych i mieszkających tu od dawna jest przypominać młodym o tychże tradycjach. Pięknie więc się stało, że Młodzieżowy Dom Kultury „ISKRA” w Pile podjął się takiego ważnego działania, by o tradycjach tych przypomnieć, by wiedzę o nich utrwałać.

Haft krajeński, gwara, zwyczaje, obyczaje, podania i legendy, opowiadki! Jakże to wszystko okazało się ciekawe, ważne, jak

otworzyło wielu uczestników projektu na wiedzę o swej najbliższej małej ojczyźnie!

A przecież to dopiero początek, to ziarno, które zostało wrzucone w dobrą, podatną glebę i które na pewno „przyniesie plon obfity”. Dlatego wspólnie podziękować sobie możemy wszyscy – twórcy i wykonawcy projektu „Zatopieni w tradycji Krajin”, uczestnicy zajęć z haftem krajeńskim, słuchacze pogadarek o gwarze krajeńskiej i znaczeniu języka w życiu każdego z nas, twórcy tekstów literackich także w tradycji Krajin zatopionych, autorzy scenografii, w jakiej znaleźli się uczestnicy projektu. To nasze wspólne dzieło.

Mamy nadzieję, że tego typu inicjatywy będą kontynuowane i że będzie nas wokół tych działań coraz więcej. Bo im więcej poznamy i pokochamy swą domową najbliższą ojczyznę, tym będziemy bogatsi, tym łatwiej będzie się nam poruszać w nowej, otwartej dla nas wszystkich rzeczywistości.

Jowita Kęcińska-Kaczmarek

WIERSZE

Zuzanna Przeworska

KOSMOS A KOD JĘZYKOWY

Szukam słów,
by zrozumieć siebie i świat
w kosmosie tyle miejsca,
a słowa wciąż zagubione
nieoswojone jak dzikie zwierzę
jasny czyli niebieski
w kodzie językowym
tyle emocji i znaczeń
czas odciska piętno

przędzie się czas na *kołku*
krajęńskiej gwary
zanurzam się w tym czasie
jak w odbiciu wody
z której wyłaniają się
oczyszczone słowa
jak wyciąg leczniczy
z wodorostów

---

jasny – niebieski
kołek – kołowrotek

Zuzanna Przeworska

SMAK ŻYCIA

W sadzie *kole domu* dojrzewają *tereśnie*
jak twoje pełne usta
które rozchyłasz do pocałunku
tak tu zacisznie
z dala od zgiełku świata
i każdy nam tu poszczęści
gdy *bez* wieś idziemy trzymając się za ręce
czy pochylamy się nad grządkami w ogrodzie

Zrywam kolejną kartkę z *kałandorza*
jak kwiaty dla ciebie wpięte wówczas we włosy
one nigdy nie zwiędły
do tego lata wracam pamięcią pijąc *bonkę*
z twojej ulubionej *tasci*

i żem jest z tobą
w tęsknocie pełnej milczenia

---

tereśnie - czereśnie
bez - przez
kałandorz - kalendarz
bonka (też *bonkafa*) - kawa
tasci - filiżanki
żem jest - jestem

Edmund Muscari Czyszczak

BEZ CENZURY

u nas *na zwiosnę* jak co roku
łąki dźwigają się z ziemi
z soczystą paletą zieleni
na której zakwitają mlecze
ku uciesze dziewcząt które
z nich piękne *wionyszki* plotą

na wiwat na drzewach strzelają
w sadach pąki słodkich *tereśni*
które świt swetrem mgieł otuli
słowik swą poranną pieśń zanuci
by ospałe *słonyszko* do życia zbudzić
niosąc radość wszystkim ludziom

tym złym i tym trochę lepszym
którym zadziorny los trosk
nigdy nie poszczędzi

---

na zwiosnę - wiosną
wionyszki - wianeczki
tereśnie - czereśnie
słonyszko - słońeczko

Weronika Pytlarz

WYCIECZKI

Myśmy tam chodzili
na łąkę
za wiatrak
między stogi siana.

Plecione *wionyszki* z *modroków*,
uploteczki we włosach
i ciepły wiatr
na jeszcze cieplejszej skórze.

Myśmy tam chodzili
jako *gzuby*,
a w domu
mama, wyrko
z wypraną pościelą
i namaczany w wodzie
chleb *posuty* cukrem.

Myśmy tam chodzili
i czasem wracali,
gdy zmrok pukał w okna,
gdy gwiazdy z politowaniem
układały nas do snu,
gdy wszystko było tak
czyste i proste
niesplamione winą,
obowiązkiem, utrzymaniem.

Myśmy tam chodzili kiedyś,
teraz rozchodzą
nam się *stęgny*.

Wionyszki z *modroków* – wianeczki z chabrów
uploteczki- wstążki
wyrko - łóżko
gzub - dziecko
posuty - posypyany
stęgny - ścieżki

Andrzej Jan Rubik

ZWIOSNA

Potokiem ulic
upływa dzień
jakby nic
nie działa się
przypadkiem
Między ludźmi
topnieją lody
dawnych niedomówień
i błyszczą jak rosa
w blasku *oporynka*
Nie zaśpij
na *zwiosnę*

Andrzej Jan Rubik

SŁONYSZKO

Dzień zasypia powoli
Ostatni oddech wolności
podrywa liście do lotu
które w przeciwieństwie
do ptaków
nie znają
powrotów do domu
Człowiek gaśnie szybciej
niż zachodzące *słonyszko*
Policzone spojrzenia
odbijają się w nurcie
szarej rzeki
i jak nadzieja
świadoma swojej porażki
umierają w milczeniu
twarzą do chmur

Andrzej Jan Rubik

JESIEŃ

Za oknem *stonyszko*
przywołało blaskiem *zwiosnę*
Tylko w sercu
jesień Vivaldiego
i kapelusz wczorajszej myśli

Barbara Kotula

SAD

A ja w tym sadzie pełnym *jabłczorek...*
choć każdy woli co innego.
Tutaj jest pięknie,
białe i różowe kwiaty,
a *jabłczorki* wyglądają
niczym panny młode.

Choć każdy chce wyjechać
na Wyspy Kanaryjskie lub Majorkę,

Wrócę tu
poczuć smak *kucha na młodziach*
z szarej renety
ze szczyptą cynamonu

Barbara Kotula

POWROTY

Miło wrócić tutaj,
zobaczyć ukochanego *cućka*,
który biegnie w moją stronę,
położyć się na gałęzi *jabłczorki*,
przeczytać ulubioną książkę
i spoglądać jak jabłka powoli dojrzewają,
upleść *wionyszek* z dzikich kwiatów *jabłczorek*
i założyć na rozpuszczone włosy.
Bez troski iść tak na łąkę
i zatańczyć w rytm muzyki dobiegającej z serca,
rozpocząć uroczystą galę polonezem ze słońcem,
dać się poprowadzić wiatru w walcu.

Ktoś twardo stąpający po ziemi pomyśli:

”Ale z niej dziwaczka”

Ktoś z bogatą wyobraźnią powie:

”Jednak rusałki istnieją...”

A ja po prostu będę nadal tańczyć
i cieszyć się życiem,
choć i tak z teoretycznego punktu widzenia
nie ma czym się cieszyć,
przecież to tylko taniec wspomnień

Milena Dawdziuk

MOJE SŁONYSZKA

Chwila kiedyś w przelocie złapana
uchwycona w kadrze starego aparatu
dziś powróciła
i znów na moment
poczułam zapach dawnych lat
wróciły stare rozmowy
wróciły łzy i śmiech
na chwilę krótką
lecz jakże piękną
gdy stałam w sadzie
wśród kwitnących *wiśnierek*
spomiędzy gałązek
spijałam *słonyszko*
chłonełam lekki wiatr

I choć minęła
a ja wróciłam
do szarej codzienności
to cieszę się tym co minęło

Niejeden ból nauczył mnie
jak cieszyć się przeszłością

Milena Dawdziuk

TĘSKNOTA

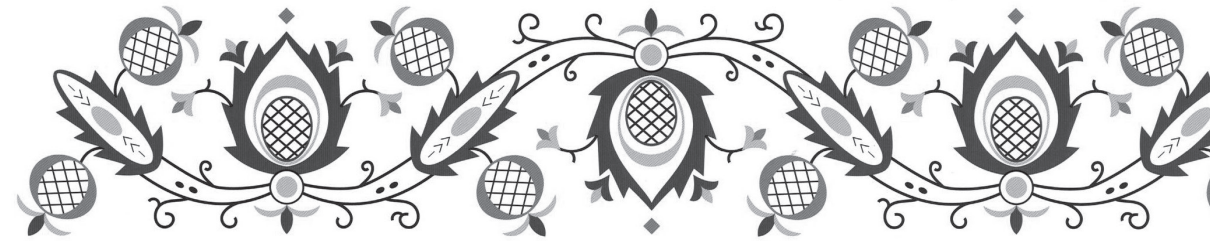
Zamglony krajobraz wspomnień
w oddali
zatopiony we mgle
przysłonięty wciąż rosnącymi
wzgórzami teraźniejszości
Nie mogę sobie nic przypomnieć
Już nie pamiętam tamtych dni
gdy beztrosko biegałam po łące
i całą sobą chłonełam
zapach polnych kwiatów
czułam niczym niezmaconą radość

Dziś już nie umiem się tak cieszyć
bo zawładnęła mną teraźniejszość
Teraz zamiast pisać wiersze
podpisuję dokumenty

I chociaż mój skromny dom
który pamiętam z dzieciństwa
zastąpił nowy
przestronny i nowoczesny budynek
to ja nie umiem się nim cieszyć
bo nie mam na to czasu

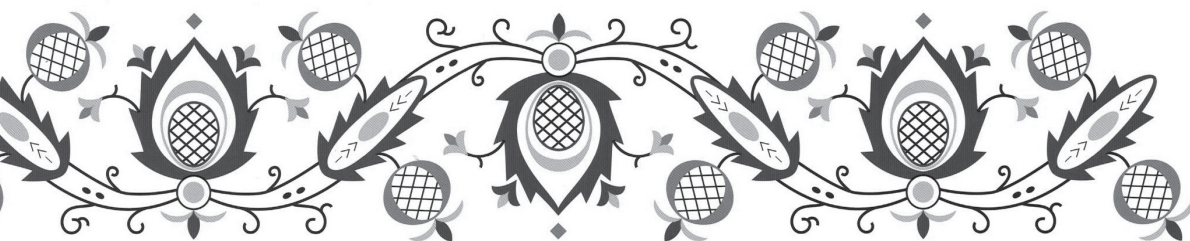

FRASZKI

Dominika Liszkiewicz

GWARA

I choć niektórych gwara w oczy kole,
ja gwara krajniacką godoć najwołę.

---

*godać - mówić,
najwoleć - najbardziej lubić*

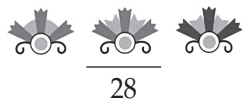
Magdalena Michalska

PIĘTOK

Różnie z piętkiem może się zdarzyć,
kiedy ślągwa szewiec będzie czwarzyć.

---

piętok – obcas
ślągwa – ktoś, kto pracuje byle jak
czwarzyć – robić byle jak, partaczyć

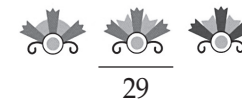
Jadwiga Janicka

KAŁĘDY

Chodzili tam i tędy,
by co zbroić kałędy.

---

kałędy – niegrzeczni chłopcy

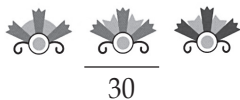

Czesław Ochyra

Jeszcze co niektórzy w Krajeńskim Miasteczku,
godoją krajniacką gwarą po troszeczku.

---

godać - mówić

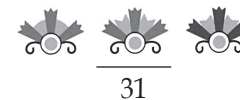
Jadwiga Janicka

KAŁĘDY

Gdy koza zajęta była żytem,
kałędy ciągnęli ją za kitę.

---

kałędy - niegrzeczni chłopcy

Czesław Ochyra

O BOLESŁAWIE ROMANOWSKIM

Ongi biegał w Grabównie jak inne guby,
potem był patriotą najwyższej próby.

---

guby - dzieci

Henryk Liszkiewicz

JAŚNIDŁO

Wzięta to do twarzy, bo słyszała, że to "jaśnidło",
a że nie znała gwary, teraz potrzebne jej mydło.

---

jaśnidło - niebieska farbka do bielizny

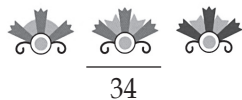
Brayan Latzke

DŹWIERZE

Onegdy wyglancował ja się w dobrej wierze,
ale u jej doma zamknięte były dźwierze.

---

dźwierze – drzwi
wyglancować się – wypucować się, nadać blasku

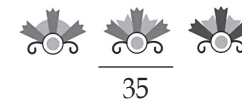
Magdalena Michalska

KRUSZKA

Srogo kruszka w gębie się kruszy,
a że smaczna, trzesą się juszy.

---

kruszka – gruszka (owoc)
juszy – uczy

Dominika Liszkiewicz

KRUSZCZONKA

Mieli my spotkać się z rana na pstrej łące,
a że głodni, zeszli się my przy kruszczonce.

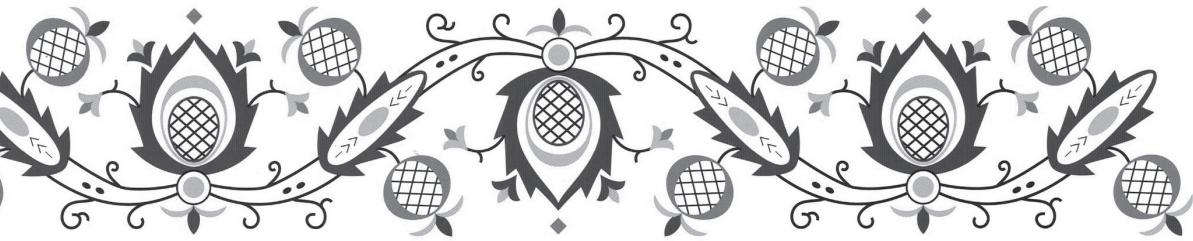

---

kruszczonka - grusza - drzewo

KRAJNA

Nazwa Krajna pochodzi od historycznego położenia tego regionu na rubieży, na krańcu państwa Polan. To obszar pograniczny między Wielkopolską i Kaszubami, zaliczany bądź do Wielkopolski północnej, bądź do Pomorza. Od północy Krajna graniczy z Kaszubami, od wschodu z Borami Tucholskimi, a od południa z Pałukami. Pod względem administracyjnym nie tworzy ona żadnej jednostki, gdyż należy do trzech województw: kujawsko-pomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego. Do największych i najważniejszych miejscowości na Krajnie należą: Nakło nad Notecią, historyczna stolica Krajny - Złotów, Sępólno Krajeńskie, Więcbork, Wyrzysk.

Z działalności pielęgnującej z wielką pasją tradycje krajeńskie znana jest w kraju wieś Buczek Wielki w powiecie złotowskim – miejscowość, z którą od wielu lat związana jest prof. Jowita Kęcińska-Kaczmarek, długoletni nauczyciel akademicki, językoznawczyni, regionalistka, zakochana w gwarze, zwyczajach, obyczajach, tradycji i historii Krajny – jednym słowem wielka osobowość Krajny, autorka licznych książek naukowych, popularnonaukowych, śpiewników, podań i legend krajeńskich.

Prowadzi w Buczku od pięćdziesięciu lat zespół folklorystyczny „Krajniacy”, który prezentował liczne widowiska folklorystyczne w gwarze krajeńskiej. Zespół kultywuje tradycje patriotyczne spod znaku Rodła, przypominając i utrwalając pieśni, wiersze, teksty prozatorskie z okresu międzywojnia.

Dla „Krajniaków” pisze pieśni, piosenki, scenariusze widowisk, które wystawiane na różnych scenach, doczekały się licznych nagród i wyróżnień.

Gwary Krajny

Jaka zatem jest gwara krajeńska? Czym się wyróżnia, jakie są jej cechy? Ile w gwarze krajeńskiej jest wpływów kaszubskich, ile wielkopolskich...

Ciekawie o tym pisze, i to w bardzo przystępny sposób, prof. Jowita Kęcińska-Kaczmarek, autorka „Małego słownika gwary krajeńskiej”:

„Najbardziej wpadającą w ucho charakterystyczną cechą mowy Krajniaków jest wymowa ć dź w miejsce zmiękczonego k lub g, np. cieszeń zamiast ogólnopolskiego kieszeń, wieldzi w miejsce wielki (stp. wielgi). Stąd też określenia świadomych swych odrębności językowych Krajniaków, gdy mówią do przy-

byszów o krajeńskich dziewczynach, które mają dzibcie, cieńcie, dłujdzie nojdzi jak patyci (albo witci). Ta cecha nie występowała na całym terenie w jednakowym nasileniu, im bliżej terenu zamieszkałego przez Kaszubów (a więc na północ), tym bardziej.

Od języka ogólnopolskiego różni się gwara (większość gwar) fleksją. Słownik w zasadzie takich zjawisk nie ma jak uchwycić, podając tylko jedną, słownikową formę wyrazu. I tak np. w odmianie czasowników w liczbie mnogiej trybu rozkazującego mamy w gwarze formy typu: idźta! róbtta! pijta! W celowniku liczby pojedynczej rzeczownika ojciec Krajniacy używają formy ojcowi, nie ogólnopolskiej formy ojcu. Tych różnic, bardzo zresztą ciekawych, zachowujących często formy bardzo stare, jest w gwarach wiele.

W odmianie czasowników wyróżnia się Krajna (i Kaszuby) ciekawymi formami rozkazników kierowanych do małych dzieci: idźkaj! ziuźkaj! jodkaj! lotkaj!

Zdrobnienia drugiego stopnia typu zwonyszek, wionyszek, gornyszek są wspólne dla gwar krajeńskich i zarówno sąsiadujących z nimi gwar wielkopolskich jak i kaszubskich.

Bardzo ciekawie budowane są formy wyrazów pochodzących od nazwisk, a oznaczających dzieci typu: Klimkoc (od Klimek), Zychoc (od Zych), Stypic (od Stypa). Ich rodowód jest bardzo stary; tak w staropolskim tworzone nazwy odojcowskie, np. od

król>królewic, od wojewoda>wojewodzie, od podczaszy>podczaszc itp. Formanty -owic, -ewic w skróconej formie ostały się właśnie na Krajnie i Kaszubach.

Tylko na Krajnie zanotował Kazimierz Nitsch charakterystyczne nazwy drzew owocowych: tereśniorka, jagodziorka, kruszczorka, wiśniorka, śliwczorka, jabłczorka obok kruszczonka, jagodzionka, wisionka, śliwczonka, jabłonka. Wśród starszego pokolenia Krajniaków te nazwy używane są do dzisiaj.

Takich ciekawostek znalazłoby się więcej, zostawiamy je jednak do słownika omawiającego gwary Krajny bardziej szczegółowo.

Często słyszało się (słyszysz?) uwagi, że gwary Krajny zawierają sporo germanizmów. Krajna Złotowska przez ponad 170 lat znajdowała się pod zaborem pruskim (pozostała część Krajny nieco krócej). Językiem szkół, urzędów, dokumentów był język niemiecki. 170 lat to kilka pokoleń użytkowników języka. Jest więc rzeczą zaskakującą, że przez tak długi czas język Krajniaków pozostał prawie niezmienny i że tak **niewiele** przejął wyrazów niemieckich (według różnych obliczeń stanowi to 5–10%). A były to najczęściej wyrazy nazywające przedmioty, sprzęty, zjawiska wchodzące dopiero do codziennego użytku, nie mające swego odpowiednika w gwarze, stąd np. krymer a nie kultywator, bonkafa lub bliższa mieszkańcom Krajny kawa

bonowa, nie kawa (prawdziwa), w odróżnieniu od kawy zbożowej, którą się wtedy powszechnie pijało, fligier – samolot. Z niemiecka określano też instytucje i zjawiska, które dopiero się pojawiły i to tylko w języku niemieckim. Znana jest powszechnie tu (i na Śląsku) bana – bahnhof, czyli stacja kolejowa (używana też w znaczeniu pociąg).

Ale nawet w takich wypadkach szybko polonizowano nowe wyrazy. Warto tu przypomnieć nawiasem, że i bardziej ogólnopolski dworzec (kolejowy) jest pochodzenia rosyjskiego, bo to podczas zaborów wprowadzano na ziemiach polskich (w Królestwie) pierwsze linie kolejowe.

Krajniacy przyswajali też sobie inne przydatne w życiu wyrazy niemieckie, przystosowując je jednocześnie do własnej fleksji (odmiany). I tak najczęściej prajselbery (z nm. borówki) były zwane przez nich prejslokami, a w szafie kuchennej stały paradne tasci (nm. Die Tassen – filiżanka), wędрус podpierał się rajzociem (rajzok – kij do podpierania z nm. Reisen – podróżować).

Proces przejmowania wyrazów niemieckich przez użytkowników gwary nie był wcale znaczniejszy niż współczesny nam proces przejmowania np. wyrazów angielskich (szczególnie w sferze komputeryzacji czy w handlu). Germanizmy były więc po prostu przejawem funkcjonujących koło siebie i wzajemnie (bo były i procesy odwrotne) na siebie oddziałujących kodów językowych.

Język gwarowy odzwierciedla też wyraźnie tendencję mowy w dążeniu do ekonomiczności: powiedzieć niewiele a trafnie. I tak np. słowo najwoleć – najbardziej chcieć, lubić, pokazuje jak jednym słowem wyraża Krajniak to, co w języku ogólnopolskim trzeba wyrazić przynajmniej dwoma słowami, sor – to samiec sarny, stronować – trzymać czyjąś stronę, malki – farbki wodne, akwarele, sapa – katar, pochwalić – to powiedzieć: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus”.

Gwara, mimo iż ma coraz mniej użytkowników, jest językiem żywym, jak każdy język. Tworzy wyrazy nowe, na potrzebę swoich czasów. Ponieważ w wiosce zwykle mieszkała nauczycielka przedszkola, jej mąż nazwany został przez miejscowych przedszkolankiem, serek homogenizowany (którego przecież przed wojną jako żywo nikt nie znał) to po prostu homo, zaś uszy pejoratywnie to – urbany...

Co chyba jednak dla wszystkich kochających historię najważniejsze (a każdy z nas powinien wiedzieć jak najwięcej o tym, co było i jak, znać historię swoją i najbliższej okolicy), to fakt, iż w gwarach najlepiej zachowały się wyrazy stare, niektóre bardzo stare, których śladu próżno szukać w języku ogólnopolskim. I tak np. wyraz kazub – którego Krajniacy używają w znaczeniu – brzuch, wielki brzuch, znany był już w staropolszczyźnie i oznaczał pierwotnie koszyk z kory, łubu na jagody, grzyby, drób,

plotka oznacza wcale nie obmowę, lecz wstążeczkę, tasiemkę, wplataną we włosy dziewcząt, sklep to piwnica, znajdująca się często pod podłogą izby (a mająca przecież sklepienie), pluta to bagniste czy błotniste miejsce, zaś srebro do tej pory nazywa się często na Krajinie śrybłem.

Wiele zachowanych wyrazów gwarowych odzwierciedla niektóre zwyczaje, obrzędy, zachowania, postępowanie, mówi też o sprzętach, narzędziach dawno już nie używanych. Np. sztremple (resztki piór pozostałych po darciu) szportowni uczestnicy darcia wyrzucali komuś dla szportu (dla żartu) pod drzwi, gdy późną nocą rozweseleni dobrym poczęstunkiem wracali do domów. Dźwierze i furtki w ostatnią noc starego roku były wymowane z zawiasów i wynoszone na drugi koniec wsi (a czasem jeszcze dalej...), często zaś w wieczór poprzedzający wesele poltrownicy poltrowali przed domem panny młodej. Gospodynie używały cierzemek do robienia masła, przędły wełnę na kołku, kiedy w tym czasie mężczyźni na szuńdach przynosili węborci pełne świeżej wody. (...)

Są i w naszym państwie społeczności, które się nigdy nie wyrzekły swego pierwszego języka. Na Podhalu, na Śląsku, na Kaszubach każdy szanujący się inteligent mówi dwoma językami: tym, z którym się urodził i wychował, oraz ogólnopolskim. Od rolnika mieszkającego na wsi po profesora wszyscy rozmawia-

ją ze sobą w swoim języku. Na tym polega bogactwo duchowe i umysłowe tych społeczności i siła ich przebicia wobec całego narodu. Jeśli z takim poczuciem dumy i odpowiedzialności za to, co posiadamy, będziemy trwać we wspólnocie zjednoczonych narodów – nie musimy się obawiać, że naszą tożsamość gdzieś zgubimy”.

Źródło:

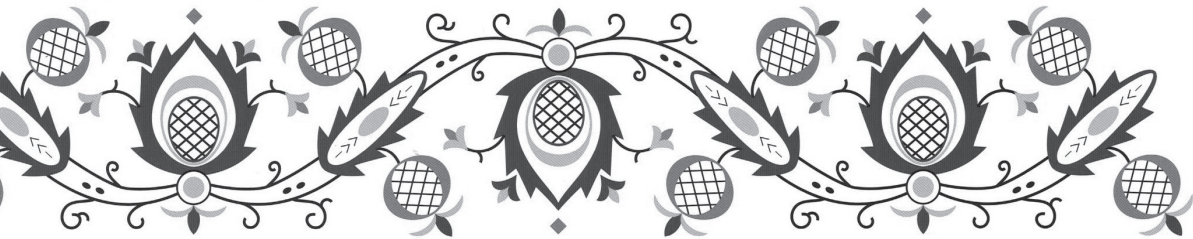
Jowita Kęcińska-Kaczmarek, Mały słownik gwary krajeńskiej,
Złotów-Wielki Buczek, 2004 r.

SŁOWNICZEK GWARY KRAJEŃSKIEJ

Zachęcamy twórców i miłośników literatury (i nie tylko) do wykorzystania słów z gwary krajeńskiej do własnej twórczości, gdyż słowa te otwierają nowe możliwości twórcze, inspirują i nadają wyjątkowy wyraz artystyczny, a także – co nie jest bez znaczenia – słowa te otwierają nas na krajeński jakże ciekawy, wręcz intrygujący świat i krajeńskie klimaty.

Zapraszamy więc do przygody ze słowem – z gwarą krajeńską, może częściowo już zapomnianą, ale wciąż żywą w pamięci, w mowie, w przedstawieniach, zarejestrowaną na nagraniach, wzbogacającą naszą wiedzę o przeszłości, przypominającą o naszych korzeniach, uwrażliwiająca nas na różnorodność naszego jakże bogatego języka ojczystego.

Słowniczek gwary krajeńskiej jest bardzo bogaty – jest więc w czym wybierać.

Oto propozycje popularnych słów gwarowych
– do wykorzystania...

Akwarele – malki
 Babcia –babusia, busia
 Beret – beretka
 Biedronka – maryjonka
 Butelka – flaszka
 Chłopak – bursza/bursz
 Chłopiec – chłopyszek/chłopioszek
 Ciemnoniebieski – ciemnojasny
 Czapka – boba
 Do tyłu, z powrotem – nazad
 Dokąd, gdzie – kiej
 Dokąd, gdzie – ciej
 Dom – chałupa
 Drut do robótek ręcznych – igliczka
 Dworzec kolejowy/pociąg – bana
 Dziadek – dodek
 Dziecko, które często płacze – bekas
 Dzwonek – zwonek
 Elegancik – dupersznyt
 Filiżanka – taska

Fotel – zesel
 Gospodarz – bamber
 Grzebać, szperać – gnebać/gnybać
 Herbata – arbata/harbata
 Huścić się – hojbać się
 Idź! – bie
 Idźcie! – biejcie
 Inny – inszy
 Jeść – chwandzić
 Jeść wolno – diamdziać
 Kawa prawdziwa – bonkafa
 Kąpielówki – badejci
 Kobieta, żona – baba
 Kołysać – kolebać
 Letni – latny/ latowy
 Lustro – wierściodło
 Luźne karteczki z zapiskami – cetel
 Lżejszy – lekciejszy
 Mały woreczek – bojtelek
 Marudzić – brawędzić
 Mąż – chłop
 Mężczyzna, który lubi towarzystwo kobiet – babiorz
 Mówić szybko – ciafrotać

Murawa – banawka/bonawka
 Nauczyciel – bakalorz
 Niebieski – jasny
 Niemożliwe – patrzaj jeno
 Noga – gira
 Oczyszczyć – ochędożyć
 Okolica – fyrtel
 Okulary – bryle
 Panna, dziewczyna – brutka
 Patrzyć – głądać
 Pies – ciojter
 Pijany – bezofen
 Piłka – bala
 Plecy – bary
 Plotkara – dorftrapejta
 Policzki – puzy
 Posiłek – ańtop
 Prezent – geszenk
 Prześwitujący – przewidny
 Przez – bez
 Przewisko – czaban
 Przyjaźnić się – družbić się
 Pstrokaty, kolorowy – bestry

Ranek – oporynek
 Rzeczy/ubiór – ferety
 Siedząc, kotysać się – bimbać się
 Słyszeć – czuć
 Spodnie – buksy
 Sweter – cwert
 Szron – krzun
 Szydełko – haczyk/ heklówka
 Ścieżka – stegna
 Śliwka węgierka – czarno śliwka
 Śmieci – chręchy
 Śniadanie – fryszytk
 Świętować – fajrować
 Topola – pepla
 Trochę – ździebko
 Tylko – ino
 Ubranie – ancug
 Wiadro – kubeł
 Wianeczek – wionyszek
 Wieszak – bigiel
 Wiosna – zwiesna
 Wygłupiać się – chanterować się
 Wyzwisko – baczeja/baczerda

Wyzywać kogoś – dunderować
 Zapomnieć – zaboczyć
 Zawsze – zawdy
 Zbyt dużo o czymś myśleć, zastanawiać się – gryblować
 Zegar – zygor
 Zegar – tiktocz
 Zeszyt – haft
 Zmierzch – szaro godzina
 Znaleźć – erwyszować
 Zobaczyć – oboczyć
 Zręczny – chwatki
 Żarówka – byrna

Źródło:

Jowita Kęcińska-Kaczmarek, Mały słownik gwary krajeńskiej,
 Złotów-Wielki Buczek, 2004 r.

SPIS TREŚCI

Jowita Kęcińska-Kaczmarek – Zatopieni w tradycji Krajny...	5
Wiersze	
Zuzanna Przeworska – Kosmos a kod językowy	9
Zuzanna Przeworska – Smak życia.....	10
Edmund Muscari Czyszak – Bez cenzury	11
Weronika Pytlarz – Wycieczki	12
Andrzej Jan Rubik – Zwiosna.....	14
Andrzej Jan Rubik – Słonyszko.....	15
Andrzej Jan Rubik – Jesień	16
Milena Dawidziuk – Moje słonyszka	17
Milena Dawidziuk – Tęsknota.....	19
Barbara Kotula – Sad.....	21
Barbara Kotula – Powroty	22
Fraszki	
Dominika Liszkiewicz – Gwara	27
Magdalena Michalska – Piętot	28
Jadwiga Janicka – Kałędy	29
Czesław Ochyra	30
Jadwiga Janicka – Kałędy	31
Czesław Ochyra – O Bolesławie Romanowskim	32
Henryk Liszkiewicz – Jaśnidło	33
Brayan Latzke – Dźwierze	34
Magdalena Michalska – Kruszka	35
Dominika Liszkiewicz – Kruszczonka	36
Krajna	37
Słowniczek gwary krajeńskiej	47

©Copyright by Młodzieżowy Dom Kultury „ISKRA” w Pile i Wydawnictwo Media Zet

Opracowanie, redakcja:
Zuzanna Przeworska

Konsultacja literacka:
Profesor Akademii Pomorskiej w Słupsku, dr hab. Jowita Kęcińska-Kaczmarek

Wybór słów ze „Słownika gwary krajeńskiej”: Ariana Latzke
Skany motywów krajeńskich: Barbara Rudniewska

„Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu
w ramach programu Narodowego Centrum Kultury „EtnoPolska 2021”

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

Dofinansowano ze środków Ministra
Kultury, Dziedzictwa Narodowego
i Sportu w ramach programu
Narodowego Centrum Kultury
„EtnoPolska 2021”

Książce patronuje Starosta Piłski Eligiusz Komarowski

Patronat
Honorowy
Starosta
Piłski

Wydawca
Wydawnictwo Media Zet Zuzanna Przeworska
64-920 Piła, ul. Salezjańska 11/8, tel./fax /067/ 213 24 92
www.wydawnictwomediazet@wp.pl
e-mail: mediazet@wp.pl

Opracowanie graficzne, okładka
Ofcyna Reklamowo-Edytorska DRACO-ART w Pile
Renata Drozd

Druk
Drukarnia TOTEM Inowrocław

ISBN 978-83-66635-06-7

